

Edistysaskeleita rajakylissä

Ortodoksinen seurakunta järjesti itäisen Ilomantsin lapsille kiertokouluopetusta ja perusti yksiluokkaisia lastenkouluja ennen kansakoulujen tuloa. Karjalan ortodoksinen veljeskunta rakensi Melaselkään ja Liusvaaraan ns. venäläistämiskouluja (1908–1917), joissa tärkein oppiaine oli uskonto. Koulut olivat suomenkielisiä ja venäjänkieli oli vain yhtenä oppiaineena. Luterilaiset olivat alueella vähemmistönä ja saivat kiertokouluopetusta omalta seurakunnaltaan. Tämä opetuksen jako kirkkokunnan mukaan päättyi kansakoulujen myötä.

Kuolismaan kansakoulu perustettiin vuonna 1910 ja sen opettajana toimi yli 20 vuotta Johannes Pirttilahti, joka hoiti myös koulun kirjastoa. Melaselässä toimi aluksi kaksi koulua: venäläistyttäjien koulu (1914–1917) ja Melaselän kansakoulu, joka rakennettiin vuonna 1916. Liusvaara sai uuden kansakoulurakennuksen vuonna 1927 maaherra Ignatiuksen aloitteesta. Lutikkavaaran kansakoulu saatiin valmiiksi kesällä 1937, ja siinä aloitti alaluokkalaisten supistettu koulu. Ontronvaaran kansakoulu toimi vuodesta 1929 Jussi Lyhykäisen talossa, kunnes oma koulurakennus oli käyttövalmiina elokuussa 1938.

Suomen itsenäistymisen jälkeen alettiin itäisten rajaseutujen väkeä kiinnittää muutenkin tiiviimmin muun Suomen yhteyteen. Suomen Punaisella Ristillä oli tarkoitus perustaa rajaseudulle useampiakin sairaumajoja, joiden henkilökuntaan kuuluisi kiertävä sairaanhoitaja ja kenties kätilö. Ensimmäisenä aloitti toimintansa Kuolismaan sairaumaja syksyllä 1926. Hoitopiiri käsitti Kuolismaan lisäksi Vuottoniemen, Liusvaaran, Lutikkavaaran, Möhkön ja Ontronvaaran. Sairasmajan toiminta oli työntäyteistä. Se oli itäisen rajaseudun terveyskeskus, sairaala, poliklinikka, antoi kotihoitoa, neuvontaa ja myi lääkkeitä. Metsätyömailla työllistivät tapaturmat. Sairaanhoitajat auttoivat äitejä raskausaikana ja synnytyksissä. Kouluihin sairaanhoitaja teki tarkastusmatkan kerran kuussa. Kuolismaan sairaumaja otettiin sotilaskäyttöön lokakuussa 1939. Sotien aikana rakennus tuhoutui.

Ennen sotia itäisissä kylissä virisi monipuolinen yhdistystoiminta, tavoitteena kylien elämän kehittäminen ja eteenpäin vieminen. Luovutetun alueen ensimmäinen maamiesseura perustettiin Melaselkään vuonna 1921, Lutikkavaaraan se perustettiin 1928 ja Kuolismaa sai omansa 1936. Maamiesseurojen tavoitteena oli maatalouden kehittäminen kursseilla ja koulutuksella sekä viljelyssuunnitelmia laatimalla. Vuonna 1925 aloittivat toimintansa Kuolismaan ja Liusvaaran sonniosuuskunnat.

Suojeluskuntaosastot ja Lotta-Svärd-järjestö toimivat Melaselässä, Kuolismaassa ja Liusvaarassa.

Iloisempiakin rientoja oli tarjolla. Esimerkiksi Ontronvaarassa toimi nuorisoseura ja Liusvaarassa näytelmäkerho, jonka keräämät varat annettiin lottatyöhön. Talkoiden jälkeen asiaan kuuluivat tanssit.

Melaselän kansakoulun oppilaat luokkakuussa 1920-luvulla. Kaksiopettajaisessa koulussa oli parhaimmillaan yli 60 oppilasta. Eturivissä toinen vas. Veera Palviainen.

Kuolismaan sairausmajan vihkiäiset heinäkuussa 1927. Majan suunnittelivat arkkitehti Axel Mörne ja professori A.J. Tarjanne. Sen rakennusaikaan Kuolismaalla vieraili mm. pääministeri Väinö Tanner ja P.E. Svinhufvud.

Kuva Lahja Issakaisen kokoelma.

Ryhmäkuva Ilomantsin Kuolismaan SPR:n sairausmajan edustalla. Edessä kesk. Elna Pelkonen, joka toimi majan sairaanhoitajana 1929–1931. Muut henkilöt tuntemattomia. Myöhemmin Pelkosesta tuli kirjailija ja runoilija. Hänet muistetaan teoksesta Runon maiseimia: Kulttuurikuvia Ilomantsista 1 vuodelta 1967. *Kuva Pohjois-Karjalan museo.*

Kuolismaan kansakoulussa ruokailu oli järjestetty veistosaliin. *Kuva 1930-luku, Lahja Issakaisen kokoelma.*

Äitienpäiväjuhla Melaselän koululla, 1930-luku.

Kuva Jaakko Jeskasen kokoelma

Liusvaaran lottien ompeluilta, 1930-luvun alku. *Kuva Uuno Peltoniemi, Museovirasto.*

